

تحلیل تاثیر وجود دفاتر ICT روستائی بر میزان سرمایه اجتماعی روستائیان
مورد مطالعه: روستای گودین

Analysing The Effect of ICT Rural Offices on The Role Of Social Capital of villagers , Case Study: Godin

عبدالحمید پاپزن^۱، وحید علی آبادی، محمد صادق عباسی زاده قنواتی*

دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه،

ایران

، کارشناس ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی،

کرمانشاه، ایران

^۳ کارشناس ارشد رشته توسعه روستایی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، و

کارشناس مطالعات شرکت مهندسی مشاور ساز آب پردازان

آدرس و شماره تماس مکاتبه کننده:

---

* نویسنده مسئول

E-mail: Sabbasy63@gmail.com

خلاصه

وجود سرمایه اجتماعی در جوامع کشاورزی یکی از عوامل کلیدی توسعه پایدار روستایی محسوب می شود. بدون حد مطلوبی از این سرمایه هیچ کدام از ابعاد سه گانه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی پایداری توسعه به طور کامل محقق نخواهد شد. این تحقیق توصیفی پیمایشی با هدف کلی بررسی تحلیل تاثیر متقابل وجود دفاتر ICT روستایی بر میزان سرمایه اجتماعی روستائیان انجام شده است. جامعه آماری تحقیق را روستائیان روستای گودین (N=4000) شهرستان کنگاور تشکیل داد. حجم نمونه با استفاده از جدول بارتلت 254 نفر تعیین شد. در این تحقیق از روش نمونه گیری تصادفی ساده به شیوه قرعه کشی استفاده شد. براساس یافته ها میزان سرمایه اجتماعی روستائیان مورد مطالعه در حد متوسط بود. همچنین اختلاف معنی داری در حد یک درصد بین میزان سرمایه اجتماعی روستائینی که از دفتر ICT استفاده نموده اند با افرادی که این فناوری را مورد استفاده قرار نداده اند وجود دارد. به علاوه پذیرش تفاوتها در بین افرادی که از دفاتر استفاده نموده اند نسبت به دیگر متغیرهای سازنده سرمایه اجتماعی دارای میانگین بیشتری است. همچنین روستائینی که برای پرداخت قبوض خود به دفاتر ICT روستایی مراجعه کرده بودند احساس امنیت و اعتماد و عمل گرایی در بافت اجتماعی بیشتری دارند و کسانی که به کار با اینترنت می پردازند تفاوتها را بهتر پذیرفته و در اجتماع محلی مشارکت بیشتری دارند.

واژه های کلیدی: سرمایه، سرمایه اجتماعی، دفاتر ICT

Abstract

Social capital in the farming communities is a key factor in sustainable rural development. Desirable investment without any of it, economic, social and environmental sustainable development will not be fully achieved. The current study aimed to investigate analysis of reciprocal existence effect of rural ICT offices on rural social capital, Survey to approximately 4000 ruralists of godin villages of city Kangavar formed. Using Bartlett's sample size table, 254 people were selected. Simple random sampling is used in the current study. Results show that social capital was moderate and a significant difference of 0/01 level of social capital between user and those that doesn't use of ICT there. Accepting differences, among peoples that using of rural ICT's offices more the other social capital variables than is.

Keyword: capital, social capital, ICT, rural ICT offices

مقدمه

در سال‌های اخیر سرمایه‌ی اجتماعی در ادبیات توسعه و جامعه‌شناسی توجه بسیار زیادی را به خود معطوف کرده است (پورتز، ۱۹۹۸، ص ۱۸). سرمایه‌ی اجتماعی یک پدیده‌ی از پایین به بالا است و با شکل‌گیری پیوندها و شبکه‌های اجتماعی بین مردم، مبانی اعتماد، ارتباط متقابل و هنجارهای متقابل به وجود می‌آید (اونیکس و بولن، ۲۰۰۰، ص ۲۷) به طوری که هنجارهای اعتماد و کنش یا عمل متقابل قلب این مفهوم می‌باشد (پاتریک، ۲۰۰۳، ص ۴۲۵). سرمایه‌ی اجتماعی در یک معنای عام، نوعی سرمایه‌گذاری در روابط اجتماعی است که در آن افراد با درگیر شدن در معامله‌ها و شبکه‌های اجتماعی سودمندی‌های مورد استفاده را تولید می‌نمایند (لین، ۲۰۰۱، ص ۳۳). سرمایه‌ی اجتماعی به دلیل قابلیت تبدیل به دیگر سرمایه‌ها و نقشی که در افزایش کارایی آن‌ها دارد و نیز قابلیت‌هایی که در توضیح پیامدهای متنوع اقتصادی، سیاسی در ساخت‌های همانند دارد، در تدوین شاخص‌های توسعه‌ی پایدار مورد توجه قرار گرفته است (ولکاک، ۲۰۰۰، ص ۳۱). سرمایه‌ی اجتماعی از تعهدها یا ارتباط‌های اجتماعی ساخته می‌شود که در شرایط معین، قابل تبدیل به سرمایه‌ی اقتصادی هستند (پورتز، ۱۹۹۸، ص ۱۷). وجود سرمایه‌ی اجتماعی در جامعه‌های کشاورزی یکی از عامل‌های کلیدی توسعه پایدار روستایی به شمار می‌آید. به طوری که بدون حد بهینه‌ای از این سرمایه هیچ کدام از ابعاد سه‌گانه اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی پایداری توسعه به طور کامل محقق نخواهد شد. لذا توجه به این موضوع مهم در مباحث توسعه پایدار، به ویژه توسعه پایدار کشاورزی و روستایی دارای اهمیت است. در صورتی که تا به حال در کشور ما از سوی پژوهشگران و اندیشمندان توسعه روستایی مورد کم توجهی قرار گرفته است. بر این مبنا، در این پژوهش موضوع سرمایه اجتماعی و ارتباط آن با دفترهای ICT روستایی مورد بررسی قرار گرفته است. سرمایه‌ی اجتماعی امروزه نقش مهم‌تری را در میان دیگر سرمایه‌ها مانند، سرمایه‌ی فیزیکی و انسانی در جامعه‌های ایفا می‌کند. این سرمایه، هماهنگی بخش روابط میان انسان‌ها با سازمان‌ها و شبکه‌های ارتباط جمعی و گروهی است. در نبود آن، دیگر سرمایه‌ها اثر بخشی خود را از دست داده و پیمودن راه‌های توسعه

و تکامل فرهنگی و اقتصادی، ناهموار و دشوار خواهد بود. این سرمایه بستر مناسبی برای بهره برداری سرمایه های انسانی، فیزیکی، و راهی برای موفقیت یک جامعه به شمار می آید (صدیق بنای، ۱۳۸۷). سرمایه اجتماعی شامل هنجارها، شبکه ها، و انواع ارتباطات اجتماعی می باشد و بهترین منبع افزایش رفاه و بهبود اقتصادی در یک اجتماع، استفاده از منابع اجتماعی که شامل هنجارها و شبکه ها می شود (گلیزر ۲۰۰۱، ص ۱۲۵). اسمیت (۲۰۰۳، ص ۹۲۳). نتایج تحقیقات در نقاط مختلف جهان گویای آن است که رابطه ی بسیار قوی بین میزان سرمایه ی اجتماعی مناطق مورد پژوهش و میزان توسعه ی اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کشاورزی آن مناطق وجود دارد (آلونگ، ۲۰۰۲، ص ۱۰). از سوی دیگر ویلیام (۲۰۰۵) بر این باور است افرادی که از دفترهای ICT بیشتر استفاده می کنند دارای سرمایه اجتماعی بالاتری نسبت به دیگر افراد جامع هستند. استفاده از اینترنت موجب می شود، افراد بدون توجه به تفاوت ها و تبعیض ها به فعالیت پردازند (منتظر قائم، ۱۳۸۴). همچنین لئونگ و لی بر این باورند که استفاده از شبکه های رایانه ای و اینترنت به طرز چشم گیری بر شکل گیری سرمایه اجتماعی تأثیر چشم گیری دارد. فن آوری اطلاعات و ارتباطات می تواند به افزایش سرمایه مشارکتی درون جامعه ها و تکمیل سرمایه شبکه ای آن جامعه منجر خواهد شد (لئونگ و لی، ۲۰۰۴) نتایج پژوهش مطیعی لنگرودی و همکاران (۱۳۸۹) نشان داد که کاربران فن آوری اطلاعات و ارتباطات روستایی در بخش مرکزی گرگان از وضعیت بهتری از نظر شاخص های اجتماعی نسبت به گروه های غیر کاربر برخوردارند. پاتنام (۱۳۸۰، ص ۱۰۴) اشاره می کند که تماشای تلویزیون باعث کاهش سرمایه اجتماعی می شود. برم و وندی (۱۹۹۷، ص ۱۰۱۴) از همبستگی قوی بین سرمایه اجتماعی با آموزش خبر دادند و بر این باورند که با افزایش سال های تحصیل افراد، میزان سرمایه اجتماعی آنان نیز افزایش پیدا می کند. زینهاوری (۲۰۰۷) بر این باور است که وجود و استفاده از دفترهای ICT علاوه بر این که سبب تقویت روابطه دوستانه و خانوادگی می شود؛ می تواند موجب گسترش، انتقال و تنوع سرمایه اجتماعی شود. لذا سرمایه ی اجتماعی به عنوان منبعی برای "کنش جمعی" تلقی می شود و این منبع علاوه بر آگاهی و توجه نسبت به امور

عمومی اجتماعی - سیاسی (شناخت) یعنی آگاهی که موجب علاقه مندی و دل نگرانی است، شامل هنجارهای اعتماد (اعتماد عمومی یا تعمیم یافته و اعتماد نهادی / مدنی). هنجارها و یا رفتارهای معامله‌ی متقابل (همیاری) که در درون شبکه‌های اجتماعی عمل می‌کنند و عنصرهای ساختاری شبکه‌ها و مشارکت‌های رسمی و غیر رسمی می‌باشد. نتایج سرمایه‌ی اجتماعی در داخل شبکه شامل یک مجموعه‌ای از کنش‌های جمعی و اشکال و اندازه‌های مختلف است (از کیا و فیروزآبادی، ۱۳۸۳، ص ۵۱) در رابطه با اثرگذاری‌های متغیرهای فردی حرفه‌ای بر میزان سرمایه اجتماعی بررسی‌های گسترده‌ای صورت گرفته است. افه و فوش (۲۰۰۰) بر این باورند که درآمد خانواده، سطح درآمد، آموزش، سن، اندازه خانواده با متغیر سرمایه اجتماعی رابطه مستقیم دارد. تاج بخش (۱۳۸۲؛ کمالی، ۱۳۸۳؛ رجب زاده، ۱۳۸۲؛ یزدان پناه، ۱۳۸۲؛ موسوی، و میرزاخانی، ۱۳۸۰) بر این باورند که بین سطح تحصیلات و سرمایه اجتماعی و عنصرهای تشکیل دهنده آن رابطه مثبت وجود دارد.

در این پژوهش ارتباط متقابل بین وجود دفترهای ICT با میزان سرمایه اجتماعی در یک جامعه کشاورزی و روستایی مورد بررسی قرار گرفت تا مشخص شود که آیا وجود دفترهای ICT توانسته است بر میزان سرمایه اجتماعی روستاییان تأثیرگذار باشد؟ مهم‌تر این که جنبه‌های پرشمار سرمایه اجتماعی شامل مشارکت اجتماعی، پیوندهای دوستی و خانوادگی، پیوندهای همسایگی، پیوندهای کاری، اعتماد اجتماعی، عملگرایی در موقعیت، پذیرش تفاوت‌ها و بها دادن به زندگی است؛ به چه میزان می‌باشد (سالارزاده و حسن زاده، ۱۳۸۵، ص ۴۲). همان‌گونه که بیان شد سرمایه اجتماعی عامل مؤثری در افزایش و کارآیی دیگر اشکال سرمایه شامل سرمایه انسانی، سرمایه اقتصادی و سرمایه کالبدی است (ذکایی و روشن فکر، ۱۳۸۵، ص ۴۳). به طور خلاصه می‌توان بیان کرد که در این پژوهش اثر دفترهای فن‌آوری اطلاعات و ارتباط‌های روستایی بر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی روستاییان (مشارکت اجتماعی، پیوندهای دوستی و خانوادگی، پیوندهای همسایگی، پیوندهای کاری، اعتماد اجتماعی، عملگرایی در موقعیت، پذیرش تفاوت‌ها و بها دادن به زندگی) بررسی قرار گرفته است. هدف کلی این پژوهش، تحلیل تأثیر وجود دفترهای ICT روستایی بر میزان

سرمایه اجتماعی روستائیان بود. به منظور دستیابی به هدف کلی این پژوهش حصول هدف‌های اختصاصی زیر ضروری است:

- ۱- مقایسه میزان سرمایه اجتماعی در بین دو گروه کاربر و غیر کاربر دفترهای ICT روستایی
- ۲- مقایسه میزان سرمایه اجتماعی در بین کاربران بخش‌های مختلف دفترهای ICT
- ۳- ارتباط و تأثیر متغیرهای فردی- حرفه‌ای با میزان سرمایه اجتماعی روستائیان

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کمی به شمار می‌آید و از نظر هدف از نوع کاربردی است. چون هدف از انجام این تحقیق بررسی ارتباط بین دفترهای ICT با میزان سرمایه اجتماعی در یک جامعه کشاورزی و روستایی می‌باشد از روش توصیفی پیمایشی استفاده شد. جامعه آماری این تحقیق را روستائیان روستای گودین شهرستان کنگاور تشکیل دادند. شمار این افراد بر اساس آخرین آمار مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان کنگاور (خرداد ۱۳۸۹) ۴۰۰۰ نفر بود. حجم نمونه با استفاده از جدول بارتلت ۲۵۴ نفر تعیین شد. در این تحقیق از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده به شیوه قرعه‌کشی استفاده شد. ابزار اصلی تحقیق در مرحله میدانی پرسشنامه بود. پرسش‌های پرسشنامه شامل دو بخش بود: پرسش‌های بخش اول را ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای روستائیان تشکیل دادند، بخش دوم را پرسش‌هایی به منظور سنجش میزان سرمایه اجتماعی تشکیل داد. مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در این پژوهش عبارت‌اند از: مشارکت در اجتماع محلی، عملگرایی در یک بافت اجتماعی، احساس اعتماد و امنیت، پیوند‌های همسایگی، پیوندهای دوستی و خانوادگی، ظرفیت پذیرش تفاوت‌ها، بها دادن به زندگی و پیوند‌های کاری. در این بخش پرسشنامه استاندارد بولن و اونیکس (۲۰۰۱) با مقیاس فاصله‌ای مبنای کار قرار گرفت و متناسب با ویژگی‌های

کشاورزان تعدیل و متناسب سازی شد. روایی ظاهری و محتوایی پرسشنامه، توسط برخی از مدیران سازمان های مختلف کشاورزی استان کرمانشاه، و اعضای هیات علمی دانشگاه تعیین شد، به گونه ای که پس از بررسی عمیق پرسشها و گویههای پرسشنامه نظرهای اصلاحی خود را اعلام و پس از مصاحبه حضوری با این افراد و بحث و بررسی در مورد دیدگاههای مطرح شده، اصلاحهای ضروری انجام شد. به منظور برآورد پایایی^۲ پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. بنابراین، ۳۰ نسخه از پرسشنامه توسط بخشی از جامعه آماری تحقیق تکمیل شد و پس از داده پردازی، ضریب آلفای کرونباخ برای گویهها و سئوالهای اشاره شده محاسبه شد. میزان این ضریب که در اصل، میزان پایایی ابزار را مشخص می کند، ۰/۸۶ به دست آمد. پس از تکمیل داده ها عملیات کدگذاری، استخراج داده ها و انتقال آن ها بر روی رایانه صورت پذیرفت. در پی فرایند داده پردازی، محاسبات آماری (توصیفی و استنباطی) با استفاده از برنامه ی SPSS۱۵ انجام شد. برای تعیین توزیع فراوانی میزان سرمایه اجتماعی در بین دو گروه یاد شده از روستای گودین، پس از جمع جبری گویه ها براساس فاصله انحراف معیار از میانگین یا معیار (ISDM) استفاده شد (گنگاهارپا و همکاران، ۲۰۰۷، ص ۱۲۷).

$D < M - 1/2SD$ = در سطح کم

$M - 1/2SD \leq D \leq M + 1/2SD$ = در سطح متوسط

$D > M + 1/2SD$ = در سطح زیاد

اما در انتها معرفی موقعیت جغرافیایی روستای گودین ضروری به نظر می رسد. روستای گودین در شمال شرقی و شرق شهرستان کنگاور در استان کرمانشاه قرار دارد. از شمال با جلگه افشار شهرستان اسد آباد و از شرق به شهرستان تویسرکان و از

1- Reliability

جنوب به دهستان کرماجان و از غرب به دهستان فش محدود می شود. دهستان گودین شامل ۲۲ روستا و ۳۹۳ خانوار می باشد که در کل جمعیتی بالغ بر ۱۲۷۱۸ هزار نفر در آن ساکن می باشد. روستای گودین مرکز دهستان گودین می باشد. این روستا از راه جاده آسفالت به طول ۱۲ کیلومتر با مرکز شهرستان در ارتباط می باشد. روستای گودین دارای ۳ قنات و ۱۱۲ چاه عمیق و نیمه عمیق می باشد. مساحت زمین های کشاورزی روستای گودین ۸۲۵ هکتار بوده، که از این مقدار ۶۰۰ هکتار آبی و ۲۲۵ هکتار زمین دیم می باشد. در روستای گودین همه خانوارها دارای تلفن ثابت می باشند. روستای گودین دارای مرکز ترویج و خدمات کشاورزی، بانک و دفتر فن آوری ارتباط های و اطلاعات روستایی می باشد. جمعیت این روستا بالغ بر ۴۰۰۰ نفر می باشد. در نقشه زیر روستای گودین از دیگر روستاها متمایز شده است.

نتایج، بحث و نتیجه گیری

بر اساس یافته ها ۴۳ درصد پاسخ گویان بی سواد یا سوادی در حد خواندن نوشتن داشتند (جدول ۱). پراکنش سنی روستائیان مورد پژوهش گویای آن است که قریب به ۴۸ درصد آنان، سنی در حد ۳۰ تا ۴۰ سال دارند (جدول ۲).

جدول ۱- توزیع فراوانی بر حسب سواد

سواد	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
بی سواد	۵۳	۲۰/۸۶	۲۰/۸۶
در حد خواندن و نوشتن	۵۷	۲۲/۴۴	۴۳/۳
دیپلم	۶۹	۲۷/۱۶	۷۰/۴۷
بالاتر از دیپلم	۷۵	۲۹/۵۳	۱۰۰
جمع	۲۵۴	۱۰۰	-

مد: بالاتر از دیپلم

جدول ۲- توزیع فراوانی بر حسب سن

سن	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کمتر از ۳۰	۷۰	۲۷/۵۶	۲۷/۵۶
۳۰-۴۰	۵۴	۲۱/۲۵	۴۸/۸۱
۴۰-۵۰	۷۸	۳۰/۷۰	۷۹/۵۲
بالاتر از ۵۰	۵۲	۲۰/۴۸	۱۰۰
جمع	۲۵۴	۱۰۰	

مد: ۴۰-۵۰

جدول ۳ و ۴ وضعیت موجود مؤلفه های مختلف سرمایه اجتماعی در میان اهالی استفاده کننده و افرادی که از این فن آوری استفاده نمی کنند را نشان می دهد. این مؤلفه ها شامل: احساس امنیت و اعتماد، مشارکت در اجتماع های محلی، عملگرایی در بافت اجتماعی، پیوند های همسایگی، دوستی و روابط خانوادگی، ظرفیت پذیرش تفاوت ها، پیوندهای کاری و بها دادن به زندگی هستند. از بین مؤلفه های مختلف سرمایه اجتماعی، میزان ظرفیت پذیرش تفاوت ها و مشارکت در اجتماع های محلی بیش از دیگر مقوله ها در بین افراد استفاده کننده از ICT در روستای گودین وجود دارد. در این بین کمترین اولویت ها به دوستی و روابط خانوادگی و عملگرایی در بافت اجتماعی اختصاص یافته است. در حالی که پراکنش مؤلفه های سرمایه اجتماعی در بین روستاییانی که از امکانات دفترهای ICT استفاده نکرده اند، گویای این است که وجود پیوندهای کاری در بین مؤلفه های سرمایه های اجتماعی دارای بیشترین میزان است.

همچنین در میان مؤلفه های سرمایه اجتماعی، پیوندهای کاری و مشارکت در اجتماع های محلی داری بیشترین اولویت و مؤلفه های ظرفیت پذیرش تفاوت ها و عملگرایی در بافت اجتماعی دارای کمترین اولویت در بین کسانی که از فن آوری اطلاعات و ارتباط های استفاده نمی کنند؛ بودند.

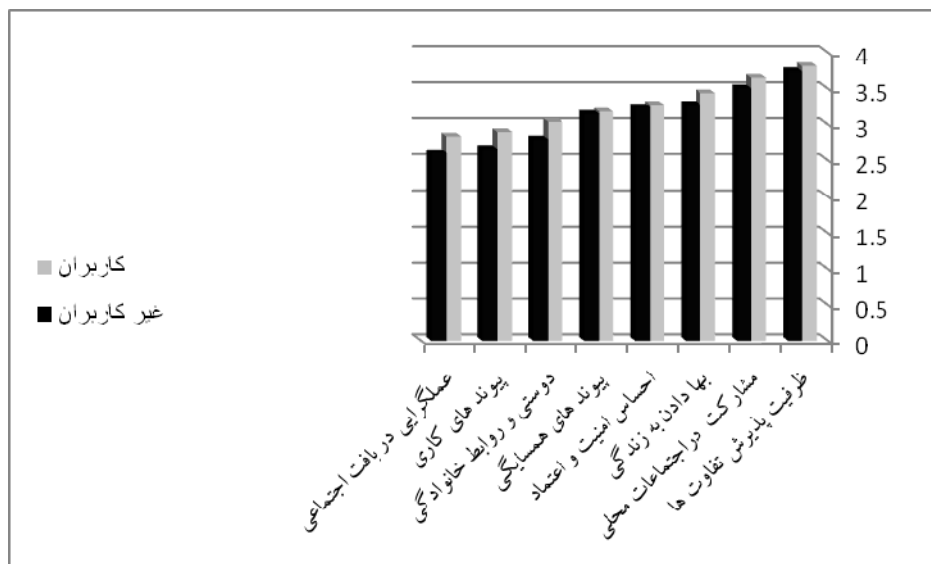
جدول ۳- وضعیت موجود مؤلفه های شکل دهنده سرمایه اجتماعی افرادی که از امکانات دفترهای ICT استفاده نموده اند

مؤلفه	اولویت	میانگین (از ۴)	انحراف معیار
ظرفیت پذیرش تفاوت ها	۱	۳.۸۱	۰.۹۷
مشارکت در اجتماع های محلی	۲	۳.۶۵	۰.۸۶
بها دادن به زندگی	۳	۳.۴۴	۰.۹۳
احساس امنیت و اعتماد	۴	۳.۲۸	۱.۰۲
پیوند های همسایگی	۵	۳.۱۸	۱.۰۷
پیوند های کاری	۶	۳.۰۴	۱.۰۹
دوستی و روابط خانوادگی	۷	۲.۹	۱.۱۲
عملگرایی در بافت اجتماعی	۸	۲.۸۴	۱.۰۲

جدول ۴- وضعیت موجود مؤلفه های شکل دهنده سرمایه اجتماعی افرادی که از امکانات دفترهای ICT استفاده نکرده اند

مؤلفه	اولویت	میانگین (از ۴)	انحراف معیار
پیوندهای کاری	۱	۳.۷۴	۱.۰۳
مشارکت در اجتماع های محلی	۲	۳.۵۱	۰.۹۶
بها دادن به زندگی	۳	۳.۲۸	۱.۰۷
احساس امنیت و اعتماد	۴	۳.۲۴	۰.۹۶
پیوند های همسایگی	۵	۳.۱۵	۱.۰۳
دوستی و روابط خانوادگی	۶	۲.۸	۱.۰۲
ظرفیت پذیرش تفاوت ها	۷	۲.۶۷	۱.۰۵
عملگرایی در بافت اجتماعی	۸	۲.۶۱	۱.۰۱

نمودار ۱ گویای تفاوت بین مؤلفه های سرمایه اجتماعی در میان روستاییانی است که از ICT استفاده کرده اند و کسانی که از آن بهره نبرده اند. نمودار یاد شده نشان می دهد که بهره برداران از ICT در ظرفیت پذیرش تفاوت ها، مشارکت در اجتماع های محلی، بها دادن به زندگی، احساس امنیت، پیوندهای همسایگی و عملگرایی در بافت اجتماعی نسبت به گروه دوم برتری داشتند. این در حالی است که در بین کسانی که به استفاده از فن آوری ارتباط های و اطلاعات پاسخ منفی دادند پیوندهای کاری و دوستی و روابط خانوادگی امتیاز بالاتری از گروه دیگر به دست آورد.

نمودار ۱. مقایسه بین سرمایه اجتماعی کاربران و غیر کاربران دفترهای ICT

جدول ۵- توزیع فراوانی میزان سرمایه اجتماعی در بین استفاده کنندگان از ICT

میزان سرمایه اجتماعی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کم	۱۸	۱۵.۶۵	۱۵.۶۵
متوسط	۳۴	۲۹.۵۶	۴۵.۲۲
زیاد	۶۳	۵۴.۷۸	۱۰۰
جمع	۱۱۵	۱۰۰	-

جدول ۶- توزیع فراوانی میزان سرمایه اجتماعی در بین کسانی که از ICT استفاده نکرده اند

میزان سرمایه اجتماعی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کم	۴۶	۳۳.۰۹	۳۳.۰۹
متوسط	۶۷	۴۸.۲۰	۸۱.۲۹
زیاد	۲۶	۱۸.۷۱	۱۰۰
جمع	۱۳۹	۱۰۰	-

نتایج جدول ۵ و ۶ گویای آن است که ۴۵ درصد کسانی که از ICT استفاده کرده اند سرمایه اجتماعی در حد کم تا متوسط دارند که در مقایسه با دیگر اهالی این میزان در حد ۸۱ درصد است، این در حالی که ۵۵ درصد استفاده کنندگان از این فن آوری در مقایسه با ۱۹ درصد گروهی که از ICT استفاده نمی کنند دارای سرمایه اجتماعی زیاد می باشند. به منظور بررسی همبستگی بین متغیرهای فردی و حرفه ای روستائیان با میزان سرمایه اجتماعی آنان از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج آن در جدول ۷ نشان داده شده است. بر این اساس بین متغیرهای مستقل میزان سواد، شمار افراد خانوار، میزان درآمد و میزان استفاده از رسانه‌های انبوهی و سرمایه اجتماعی در سطح ۱٪ ارتباط معنی دار وجود

دارد. به عبارتی متغیرهای بالا با ۹۹ احتمال درصد با افزایش میزان سرمایه اجتماعی اثر گذارند.

با استفاده از آزمون t مستقل، مندرج در جدول ۸، میانگین سرمایه اجتماعی (بین دو گروهی که از ICT استفاده کردند و استفاده نکردند) مورد بررسی قرار گرفت که نتایج گویای آن است که اختلاف معنی داری در سطح یک درصد بین دو گروه یاد شده از نظر سرمایه اجتماعی وجود دارد.

جدول ۷- همبستگی میان متغیرهای فردی حرفه ای روستائیان با میزان سرمایه اجتماعی

Sig	r	متغیر
۰.۰۴۱**	۰.۲۴۵	میزان سواد
۰.۰۸۴	۰.۱۳۲	میزان زمین
۰.۰۰۰**	۰.۴۲۱	شمار افراد خانواده
۰.۰۳۲**	۰.۲۶۳	میزان درآمد
۰.۱۴۲	۰.۰۳۱	پیشینه کشاورزی
۰.۰۱۴**	۰.۲۸۶	میزان استفاد از رسانه‌های انبوهی
۰.۱۲۱	۰.۱۲۱	میزان شرکت در کلاس های آموزشی ترویجی
۰.۱۲۷	۰.۰۹۴	میزان وام دریافتی

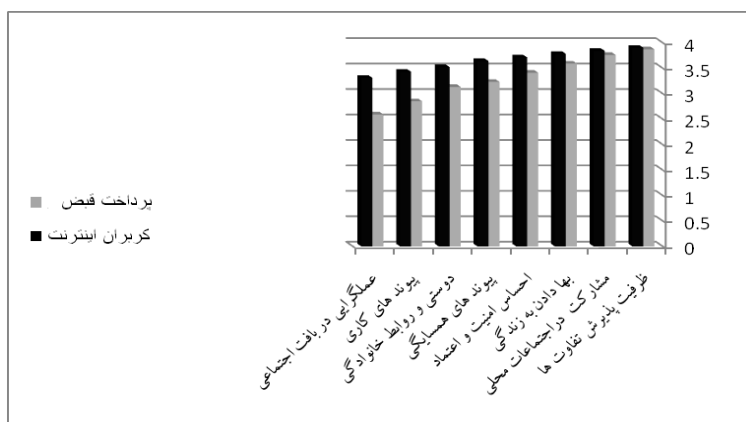
جدول ۸- مقایسه میانگین بین دو گروه استفاده کننده و غیر استفاده کننده از ICT در

روستای گودین

متغیر مورد پژوهش	میانگین	انحراف معیار	سطح معنی داری
سرمایه اجتماعی	۵۸.۴۶	۱۲.۲۱	۰/۰۰۹
خیر	۱۱.۲۷	۴۰.۲۳	

جدول ۹ و ۱۰ وضعیت موجود مؤلفه های مختلف سرمایه اجتماعی در میان اهالی استفاده کننده از خدمات و امکانات دفترهای ICT را نشان می دهد، با این تفاوت که از میان ۱۱۵ نفری که از این امکانات استفاد نموده اند ۶۹ نفر برای پرداخت قبوض و استفاده از امکانات تلفن راه دور و ۴۶ نفر از این افراد از امکاناتی همچون اینترنت استفاده نموده اند. از بین مؤلفه های مختلف سرمایه اجتماعی، احساس امنیت و اعتماد و عملگرایی در بافت اجتماعی بیش از دیگر مقوله ها در بین افراد که برای پرداخت قبوض و تلفن راه دور از امکانات دفترهای ICT استفاده نموده اند در روستای گودین وجود دارد. در این بین کمترین اولویت ها به ظرفیت پذیرش تفاوت ها اختصاص یافته است. در حالی که پراکنش مؤلفه های سرمایه اجتماعی در بین روستاییانی که از امکانات دفترهای ICT برای انجام فعالیت های اینترنت استفاده کرده اند (جدول ۱۰)، گویای این است که وجود ظرفیت پذیرش تفاوت ها و مشارکت در اجتماع های محلی در بین مؤلفه های سرمایه های اجتماعی دارای بیشترین میزان است.

نمودار ۲ گویای مقایسه میزان مؤلفه های سرمایه اجتماعی در بین این دو قشر از روستاییان استفاده کننده است.

نمودار ۲. مقایسه میزان مؤلفه های سرمایه اجتماعی در بین پرداخت کنندگان قبوض و کاربران اینترنت

جدول ۹. وضعیت موجود مؤلفه های شکل دهنده سرمایه اجتماعی افرادی که از امکانات دفترهای ICT برای پرداخت قبوض و تلفن راه دور استفاده نموده اند.

مؤلفه	اولویت	میانگین (از ۴)	انحراف معیار
احساس امنیت و اعتماد	۱	۳.۸۷	۰.۹۸
عملگرایی در بافت اجتماعی	۲	۳.۷۶	۰.۹۲
پیوند های همسایگی	۳	۳.۵۹	۰.۹۴
دوستی و روابط خانوادگی	۴	۳.۴۱	۱.۰۴
ظرفیت پذیرش تفاوت ها	۵	۳.۲۳	۱.۰۶
بها دادن به زندگی	۶	۳.۱۳	۱.۱
مشارکت در اجتماع های محلی	۷	۲.۸۵	۱.۰۲
پیوند های کاری	۸	۲.۵۹	۱.۰۳

جدول ۱۰ وضعیت موجود مؤلفه های شکل دهنده سرمایه اجتماعی افرادی که از امکانات دفترهای ICT برای اینترنت استفاده کرده اند.

مؤلفه	اولویت	میانگین (از ۴)	انحراف معیار
ظرفیت پذیرش تفاوت ها	۱	۳.۹	۰.۹۸
مشارکت در اجتماع های محلی	۲	۳.۸۴	۰.۹۷
بها دادن به زندگی	۳	۳.۷۸	۱.۰۱
احساس امنیت و اعتماد	۴	۳.۷۱	۰.۹۳
پیوند های همسایگی	۵	۳.۶۴	۱.۰۶
دوستی و روابط خانوادگی	۶	۳.۵۲	۱.۰۱
پیوند های کاری	۷	۳.۴۳	۱.۰۲

عملگرایی در بافت
اجتماعی

۸

۳۰۳۱

۱

بیشتر افراد مورد پژوهش دارای سن به نسبت بالا، بی سواد و یا سوادی در سطح ابتدائی بودند، ویژگی های بیان شده مهم ترین مؤلفه های فردی پاسخ گویان در منطقه مورد پژوهش می باشد. از آنجا که این ویژگی ها ثابت و تغییر ناپذیر هستند، می توان آن را به عنوان مانع هایی در برابر پذیرش برنامه های توسعه روستایی و کشاورزی دانست که باعث ایجاد نوعی مقاومت در برابر این برنامه ها می شود. برای کاهش این مقاومت باید با دیدی نظام مند به مسئله پذیرش نگاه کرد و به سمت عامل های موثر و تغییر پذیر مانند سرمایه اجتماعی حرکت کنیم (فیروزجائی، ۱۳۸۵). در این پژوهش همان طور که در پیش گفته شد مقایسه بین میزان سرمایه اجتماعی استفاده کنندگان و کسانی که از فن آوری ارتباط های و اطلاعات بهره نبرده اند، و همچنین مقایسه در بین کاربران امکانات دفترهای ICT مانند پرداخت قبوض و استفاده از اینترنت به صورت شخصی بدون نیاز به مسئول دفتر ICT صورت گرفته است. نتایج مقایسه میانگین دو گروه نشان داد تفاوت معنی داری از نظر میزان سرمایه اجتماعی بین دو گروه یاد شده وجود دارد؛ به صورتی که در میان کسانی که از ICT استفاده کرده اند ظرفیت پذیرش تفاوت ها و مشارکت در اجتماع های محلی دارای بیشترین اولویت و عمل گرایی در بافت اجتماعی دارای کمترین اولویت بود (جدول ۳). این نتیجه بیانگر روحیه بالای جمع گرایی است که با تحقیقات بلانچر (۲۰۰۰، ص ۱۵)، فلراند (۲۰۰۳، ص ۲۸) مبنی بر این نکته که به کارگیری امکانات مختلف ICT سبب توسعه و تقویت روابط همسایگی می شود، و همچنین با نتیجه پژوهش هارجیتای (۲۰۰۴، ص ۱۳۹) که استفاده از اینترنت را موجب بهبود تعامل ها می داند؛ همخوانی دارد. لذا می توان از وجود این افراد در نظر خواهی و گرفتن مشورت برای بهبود کیفیت برنامه ریزی پروژه های روستایی کمک گرفت. این در حالی است که در میان مؤلفه های سازندی سرمایه اجتماعی

در بین گروه دوم پیوندهای کاری و مشارکت در اجتماع‌های محلی دارای بیشترین اولویت و عمل‌گرایی دارای کمترین اولویت می‌باشد. در بین دو گروه، مؤلفه‌های دوستی و روابط خانوادگی و احساس اعتماد و امنیت همپوشانی دارند. در مجموع در بین گروهی که از ICT استفاده نمی‌کردند؛ بیشتر افراد در سطح متوسطی از سرمایه اجتماعی قرار دارند در حالی که در میان گروه دیگر غالب افراد دارای سطح بالایی از سرمایه اجتماعی بودند. از سویی مقایسه سرمایه اجتماعی در بین کاربران بیانگر آن است که کسانی که تنها برای پرداخت قبض به این دفترهای مراجعه می‌کنند از لحاظ برخورداری از مؤلفه‌های احساس امنیت و اعتماد و عمل‌گرایی در بافت اجتماعی در سطح بالایی قرار دارند، از سوی دیگر در بین کاربران اینترنت پذیرش تفاوت‌ها و مشارکت در اجتماع‌های محلی در اولویت‌های اول و دوم قرار دارد. می‌توان چنین استنباط کرد استفاده از ICT روی میزان سرمایه اجتماعی افراد اثر داشته باشد. این نتیجه با یافته پژوهش ویلیام (۲۰۰۶) که نشان داد افراد با سرمایه اجتماعی بالاتر استفاده بیشتری از ICT می‌کنند، مطابقت دارد. به علاوه این نتیجه می‌تواند متأثر از متغیرهای زمینه‌ای مانند میزان سواد، که افراد در سطوح بالاتر آن گرایش بیشتری به استفاده از ICT و دنیای دیجیتال دارند از طرف دیگر تأثیر شمار افراد خانواده بر میزان سرمایه اجتماعی نشان از سرمایه انسانی درون خانوار بر سرمایه اجتماعی دارد. درآمد، دیگر متغیر فردی حرفه‌ای مؤثر بر میزان سرمایه اجتماعی بود که تفاوت در میزان آن می‌تواند موجبات گسترش یا کاهش تعامل‌های اجتماعی را فراهم نماید. به عبارتی افراد با درآمد بالاتر تعامل بیشتری با جامعه محل سکونت خویش و دیگر افراد جامعه شهری دارند. به علاوه این افراد بهای بهتری به زندگی خویش می‌دهند. زیرا نارسایی‌های اقتصادی کمتر گریبان‌گیر آنان می‌باشد؛ بالطبع درآمد بالاتر می‌تواند عمل‌گرایی اشخاص را در جامعه آسان‌سازی نماید. نتایج این پژوهش با نتایج اندیشمندانی همچون افه و فوش (۲۰۰۰)، (پاتنام ۲۰۰۰) برم و وانیدی (۱۹۹۷)، تاج‌بخش (۱۳۸۲)، کمالی (۱۳۸۳)، رجب‌زاده (۱۳۸۲)، یزدان‌پناه (۱۳۸۲)، موسوی (۱۳۸۳)، منتظر‌قائم (۱۳۸۴) و میرزاخانی (۱۳۸۰) همسویی دارد. در نهایت نتایج پژوهش نشان داد استفاده از رسانه‌های انبوهی تأثیری مثبت

بر میزان سرمایه اجتماعی در روستای گودین دارد؛ در حالی که این یافته با نتیجه پژوهش پاتنام (۱۳۸۰) که باور دارد استفاده از رسانه‌های انبوهی به ویژه تلویزیون سبب کاهش سرمایه اجتماعی افراد می‌شود، تفاوت دارد. بنابراین به نظر می‌رسد افرادی که استفاده بیشتری از رسانه‌های انبوهی مانند رادیو، تلویزیون و شاید در دوره کنونی اینترنت دارند، از اخبار کشور و جهان آگاهی بیشتری دارند، در نتیجه سطح آگاهی عمومی این افراد بالاتر از همسایگان خویش می‌باشد، بنابراین قادر به برقراری ارتباط گسترده تری با دیگر افراد جامعه خویش می‌باشند، تفاوت‌ها را بهتر می‌پذیرند، به اعضای خانواده خود بهای بیشتری می‌دهند و نقش خود را در جامعه بهتر بازی می‌کنند.

سرمایه اجتماعی که عامل بهره‌وری سرمایه‌های فیزیکی و انسانی است در جامعه کشاورزی مورد بررسی، آن‌چنان که باید، دارای جایگاه نیست و ارتقای آن به منظور موفقیت طرح‌های توسعه کشاورزی از اولویت بالایی برخوردار است. بر مسئولان و توسعه‌گران کشاورزی است تا در برنامه ریزی و اجرای طرح‌های توسعه سرمایه اجتماعی در جامعه مورد نظر تحقیق کوشش نمایند.

پیشنهادها

مبتنی بر نتایج این پژوهش وجود دفترهای ICT و متغیرهایی چون میزان سواد، شمار افراد خانواده، میزان درآمد و استفاده از رسانه‌های ارتباط جمعی می‌تواند نقش مؤثری بر افزایش سرمایه اجتماعی داشته باشد و از این جهت، سرمایه‌گذاری در توسعه این دفترهای و تنوع خدماتی که می‌توانند ارائه نمایند مثبت و منطقی جلوه می‌کند.

منابع مورد استفاده

- ۱- ازکیا، م. و س. ا. فیروز آبادی. (۱۳۸۳). سرمایه‌ی اجتماعی و نقش آن در تشکل‌های تولیدی: مطالعه‌ی موردی حوزه آبریز کرخه. *مجله‌ی جامعه‌شناسی ایران*، ۵(۴): ۴۵-۵۴.
- ۲- پاتنام، ر. (۱۳۸۰). *دموکراسی و سنت‌های مدنی*، ترجمه‌ی محمد تقی دلفروز، تهران: انتشارات غدیر.

- ۳- تاج بخش، کیان. (۱۳۸۳). بررسی مقدماتی کاربرد نظریه سرمایه اجتماعی در تحلیل وضعیت سرمایه اجتماعی در ایران. فصلنامه تأمین اجتماعی، شماره ۱۶، صص ۲۳۲-۲۲۴.
- ۴- توسلی، غ. و م. موسوی. (۱۳۸۴). مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید با تاکید بر نظریه های سرمایه ی اجتماعی. فصلنامه ی علوم اجتماعی، (۲۶): ۳۲-۱.
- ۵- ذکایی، م. س. و پ. روشنفکر. (۱۳۸۵). رابطه ی سرمایه ی اجتماعی و کیفیت زندگی در محلات شهری. فصلنامه ی علوم اجتماعی، ۳۲: ۳۸-۴۵.
- ۶- رجب زاده، ا. (۱۳۸۲). رفتارهای فرهنگی ایرانیان. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر طرح های ملی.
- ۷- سالار زاده، ن. و د. حسن زاده. (۱۳۸۵). بررسی تاثیر میزان سرمایه ی اجتماعی بر رضایت شغلی معلمان. فصلنامه ی علوم اجتماعی، ۳۳: ۳۹-۴۵.
- ۸- صدیق بنای، ه. (۱۳۸۷). رسانه های جمعی و سرمایه ی اجتماعی. تهران: مجله ی اینترنتی آفتاب.
- ۹- فیروز جانی، ع. (۱۳۸۴). سنجش مولفه های سرمایه اجتماعی و بررسی تاثیر آن بر پذیرش و بکارگیری برنامه های ترویج کشاورزی. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۱۰- کمالی، ا. (۱۳۸۳). مطالعه تطبیقی اعتماد اجتماعی در دو حوزه فرهنگ و سیاست با تأکید بر سازمان های تخصصی. رساله دکتری جامعه شناسی دانشکده علوم اجتماعی تهران، ۸۷-۲۴.
- ۱۱- مطیعی لنگرودی، س. ح.؛ رضوانی، م. ر.؛ فرجی سبکبار، ح.؛ نعمتی، م. (۱۳۸۹). تحلیل اثرات اجتماعی و اقتصادی فناوری اطلاعات و ارتباطات روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان گرگان). جغرافیا، سال هشتم، شماره ۲۶، ۵۹-۳۳.
- ۱۲- منتظر قائم، م.؛ عبدالعزیز، ت. (۱۳۸۴). اینترنت، سرمایه اجتماعی و گروه های خاموش. فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، صص ۲۴۴-۲۲۴ قابل دسترس www.SID.ir
- ۱۳- موسوی خامنه، م. (۱۳۸۲). سرمایه اجتماعی و سلوک اجتماعی (پیمادهای مدنی سرمایه اجتماعی در مدارس). رساله دکتری جامعه شناسی دانشکده علوم اجتماعی تهران، ۸۰-۲۰.
- ۱۴- میرزاخانی، بی نام دانشکده علوم اجتماعی تبریز. قابل دسترس در سایت http://humanitic.tabrizu.ac.ir/Files/Content/2010-03-02_12.44.04.
- ۱۵- یزدان پناه، ل. (۱۳۸۲). بررسی عوامل مؤثر بر میزان مشارکت اجتماعی شهروندان هیجده سال و بالاتر شهر تهران. رساله دکتری جامعه شناسی دانشگاه علامه طباطبائی، ۹۶-۲۵.
- 16-Alonge, J.A. (2002). Traditional Institutions, social capital, and multi-institutional partnerships for agricultural development: implications for a new extension paradigm. AIAEE. Proceedings of the 18 th annual conference. Durban. South Africa, p.8-11.
- 17-Blanchard, A. and Horan, T. (2000). Virtual communities and social capital. Social dimensions of information technology: issues for the new millennium. Hershey, PA, USA, Idea Group Publishing: 6-21.

- 18-Brehm, Henry & Rahn, Wandy. (1997). Individual level evidence for the cause and consequences of social capital, *American journal of political science*, volume 41, issue 3 (Jul. 1997), 999-1023.
- 19-Ferlander, S. (2003). *The Internet, social capital and local community*. Stirling, University of Stirling, Available at:
<http://www.crdlt.stir.ac.uk/Docs/SaraFerlanderPhD.pdf>, (2), 25-31.
- 20-Gangadharappa, N.R.; Acker, D.G.; Chengappa, P.G.; Ganesamoorthi, S.; Kumar, S.; Sajeer, M.V.; Shen, D. (۲۰۰۷). Social Capital and Ability Change among Indian Farmers. www.AIAEE.org/attachment/127-vol-14.2.
- 21-Glaeser, E.L. (2001). The formation of social capital, organization for Economic co-eration and Development. www.ecd.org/dataoecd/5/17/1824983.
- 22-Hargittai, E. (2004). Internet Access and Use in Context. *Journal of New Media Society*, 6(1):134-143.
- 23-Lin, N. (2001). Building a Network Theory of social capital", *connections*, 22(1): 28-51.
- 24- Leung, L.; Lee, P. (2004). Multiple Determinate of life quality: The role of internet activities, Use of new media, social support, and leisure activities. *Journal of Telematics and informatics*.
- 25-Mwakubo, M. S. (2005). The influence of social on sustainable agriculture in marginal areas, Kenya: a case study of Machakos and Taita-taveta districts. 213-215.
- 26-Offe, Claus and Fuchs, Susanne (2002). "A decline of Social Capital? The German Case", Published in Putnam, Robert D, *Democracy in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*, New York: Oxford University Press.
- 27-Onyx, J. Bullen, P. (2000). measuring social capital in fire communities, *Journal of Applied Behavioral science*, 36, 23-42.
- 28-Patrick, S.; Field, J.; Falk, L. (2003). Social Capital: an analytical tool for exploring lifelong learning and community development. *British Educational Research Journal*, Vol. 29, No. 3, 2003, 417-435.
- 29-Portes, A. (1998). Social capital: its origins and applications in modern sociology. *Annual review of sociology*, 24(1), 1-24.
- 30-Putnam, R. (1993). The prosperous community: social capital and public life. *The American prospect*, 4(13), 35-42.
- 31-Smith, M. B. & Sharp, S. I. (2003). social capital and farming at the rural-urban interface: the importance of non farmer and farmer relation. *Agricultural systems*, (76) 913-927.
- 32- Williams, J., Wallace, C. and Sligo, F. (2005). "Free internet as agent of community transformation." *The Journal of Community Informatics* 2(1)
- 33-Woolcock, M. & Narayan, D. (2000). Social capital: Implications for development theory, research, and policy, *World Bank research observer*, 15(2), 25-49.